

משיחת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ש"פ חוקת, ט' תמוז, ה'תשל"ז

— ביאור בפרש"י "הר על גבי הר, כתפוח קטן ע"ג תפוח גדול כו" —

יוצא לאור לש"פ חוקת, ט' תמוז, ה'תשפ"ה

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

שבעים וחמש שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

לעילוי נשמת

מרת רות בת ד"ר אליהו ז"ל

נפטרה ש"ק פי' נשא, י"א סיון, ה'תשפ"ה

ת' נ' צ' ב' ה'

נדפס על ידי ולזכות

בנה מיכאל וזוגתו מרת לאה

ומשפחתם שיחיו לאורך ימים ושנים טובות ובריאות

מירילשווילי

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ חוקת, ט' תמוז הבעל"ט, הננו מוציאים לאור חלק מהתוועדות ש"פ חוקת, ט' תמוז ה'תשל"ז (ביאור בפרש"י (פרשתנו כ, כב): "הר על גבי הר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול כו') — הנחה בלתי מוגה.

*

בתור הוספה — מכתבים (תדפיס מכרכי אגרות קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

יום ההילולא ג' תמוז, ה'תשפ"ה

שבעים וחמש שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע
ברוקלין, נ.י.

©

Published and Copyright 2025 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a registered trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5785 • 2025

Printed in the United States of America

נדפס בדפוס

CH Print & Ship

478 Albany Ave. Brooklyn N.Y. 11203

(718) 771-5000

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

ועד הנחות בלה"ק

מכון להוצאה לאור תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבנ"ם זי"ע

Lahak Hanochos Inc. 788 Eastern Parkway, Suite 408, Brooklyn, N.Y. 11213

Tel. (718) 604-2610 Email: info@lahak.org

ב"ה. יום הבהיר כ"ח סיון, ה'תשפ"ה.

שהחיינו וקיימנו והגיענו

הננו שמחים לבשר

כי ניתן להשיג את הספר

תורת מנחם כרך פד

הכולל את מאמרי דא"ח ושיחות קודש

מהג הפסח עד ט"ו תמוז ה'תשל"ו

*

כן ניתן להשיג את פ"ג כרכים הראשונים
ואת סדרת ספרי המאמרים תשי"א — תש"מ

בחנויות הספרים המובחרות

ובחנויות הספרים קה"ת בארה"ב ובאה"ק

www.lahak.org

או בטלפון: בארה"ב 718-604-2610 ; באה"ק 03-9606-018

שבהיכל, וזה שהדפיסו חלקים ממנו בסידורים ומהם גם בסידור תורה אור אפשר שגרים מיעוט במספר להמזדקקים להספר עצמו.

במ"ש אודות המאמר פתחי לי כחודה של מחט, מועתק בשולי הגליון מה שצוין אצלי בזה.

בטח ישתתף בהתועדות ימי הגאולה יב' ויג' תמוז הבע"ל ויה"ר שתהי בהצלחה ותומשך על כל השנה כולה.

בברכה.

בס"ד. משיחת ש"פ חוקת, ט' תמוז, ה'תשל"ז.

בלתי מוגה

א. על הפסוקי "הר ההר", מפרש רש"י: "הר על גבי הר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול. ואע"פ שהענן הולך לפניו ומשוה את ההרים, שלשה נשארו בהן, הר סיני לתורה, והר נבו לקבורת משה, והר ההר לקבורת אהרן".

וצריך להבין:

(א) הפירוש ש"הר ההר" הוא "הר על גבי הר", מובן לכאורה בפשטות, ולשם מה צריך רש"י לפרש זאת?

(ב) לשם מה מוסיף רש"י "כתפוח קטן על גבי תפוח גדול" — מה ניתוסף ע"ז אצל בן חמש למקרא² בהבנת הענין ד"הר על גבי הר"?!

(ג) השאלה מזה ש"הענן הולך לפניו ומשוה את ההרים" (כפי שפירש רש"י בפ' בהעלותך על הפסוק³ "וענן ה' עליהם יומם בנסעם", "שבעה עננים כתובים במסעיהם, ארבע מארבע רוחות, ואחד למעלה ואחד למטה, ואחד לפניו, מנמיך את הגבוה ומגבי' את הנמוך"), מתעוררת לכל לראש — עוד לפני שלומדים אודות "הר ההר" — בנוגע להר סיני, שנזכר כבר בכתוב כו"כ פעמים. ואם יש צורך להבהיר איך יתכן שישנו הר בה בשעה שהענן משווה את ההרים — למה המתין רש"י עד ל"הר ההר"?

[ואין לומר שענין השוואת ההרים ע"י ענני הכבוד שפירש רש"י בפ' בהעלותך התחיל רק לאחר שהי' המשכן והארון כו' (כמ"ש לפנ"ז "ארון ברית ה' נוסע לפניו"), ולכן אין להקשות בנוגע להר סיני, כיון שאז לא הי' עדיין הענן שהשוה את ההרים — שהרי נוסף לכך שענני הכבוד היו מיד בצאתם ממצרים, כפי שמפרש רש"י על הפסוק⁴ "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", שקאי על

(1) פרשתנו כ, כב. ברכה אחרונה; אבל אין לזה שייכות לענין
(2) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת-שחוק: בנוגע לתפוח — יודע הבן חמש למקרא שמברכים עליו "בורא פרי העץ", ואם התפוח טעים, אזי יקח שני תפוחים, הן תפוח קטן והן תפוח גדול, ויאכלם, ויברך אח"כ

"הר על גבי הר"!...
(3) יו"ד, לד.
(4) שם, לג.
(5) אמור כג, מג.

מועתק בשולי הגליון: לא הגיע לידינו לע"ע. — וראה גם לקו"ש ח"א ע' 191 הערה 17. ורש"נ.

"ענני הכבוד", הרי' מפורש ב' בשלח' ו'ה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך", ומפשטות הלשון משמע שזהו אותו ענן שעליו נאמר ב' בהעלותך³ "וענן ה' עליהם יומם בנסעם", שעל זה פירש שהי' "מנמיך את הגבוה וכו'".

ד) בנוגע לשלשת ההרים שנשארו — הנה אע"פ שפירוש רש"י הוא על הפסוק "הר ההר", מ"מ, מקדים תחילה "הר סיני", בהתאם לסדר המאורעות; אבל אינו מובן מדוע הקדים הר נבו להר ההר — היפך סדר המאורעות⁷, שתחילה היתה קבורת אהרן בהר ההר ואח"כ קבורת משה בהר נבו?

ואע"פ שכן הוא הסדר במדרש⁸, הרי ענינו של רש"י הוא (לא להעתיק דברי המדרש כי אם) לפרש פשוטו של מקרא, גם אם בגלל זה יש צורך לשנות מלשון המדרש (וכמדובר כמ"פ שלצורך פירושו של מקרא משנה רש"י אפילו מלשון הכתוב). ובפרט שבנדוד משנה רש"י מלשון המדרש — ועפ"ז ניתוסף עוד דיוק בפירוש רש"י — שבמדרש נאמר "הר סיני לשכינה", ורש"י משנה וכותב "הר סיני לתורה".

ה) נוסף על שלשת ההרים שנשארו שמזכיר רש"י — מצינו עוד הרים:

הבן חמש למקרא למד כבר מ"ש ב' שלח¹⁰ (לאחרי מעשה המרגלים) "ויעלו (ויעפילו לעלות) אל ראש ההר". וכן ילמד בהמשך פרשתנו¹¹ (וב' בלק¹²) אודות "ראש הפסגה" (שבפשטות הרי זה הר). וכן בפירוש רש"י על הפסוק¹³ "ואשד הנחלים", "שהיו ההרים גבוהים וכו'" [וממשיך: "והנחל עמוק וצר", והרי הענן הי' לא רק "מנמיך את הגבוה", אלא גם "מגבי" את הנמוך¹⁴]. ולכאורה, גם בנוגע להרים אלו הוצרך רש"י להבהיר הענין שהענין הי' משהו את ההרים.

ולהעיר, שבנוגע להרים שנזכרו בפירוש רש"י על הפסוק "ואשד הנחלים", מבהיר רש"י¹⁴ שהי' צורך להודיע ולפרסם הנסים כו', ולכאורה זהו הטעם שנשארו הרים אלו. אבל גם בנוגע לשלשת ההרים הנ"ל יש

ב

בי"ה, י' תמוז תשט"ז
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ בנשי"ק
מוה' מתת' יחזקאל שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ח סיון, ובודאי הגיעו כבר המענה על מכתביו הקודמים. — ובמ"ש אודות... ואודות הסברא דנשיעתו לכאן. אף שאמרו רז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך וכו' מוצא אני לחובה להביע דעתי, שע"פ המצב כאן וכפי שמסרו לי תכניותיו וסברתו במטרת נשיעתו לכאן, מסופקני במאד מאד אם כדאי הדבר וכוונתי גם בפשטות בנוגע לכיסוי (אויסשלאגן) ההוצאות והטרחה, וחפשתי במכתבי הנ"ל אלי איזה סימן של שאלה בענין הנסיעה בכדי להודיעו דעתי זו, ומכיון שלא מצאתי אף רמז, מוכרח הייתי להמנע מהודעתי האמורה, וכיון שכת"ר נגע בבעיא זו, לכאורה כדאי שיחפש שעת הכושר, היינו מצב רוח שהטלת ספק בתועלת נשיעתו לא תרגיז אותו כ"כ, ולומר לו את הנ"ל, ומובן שברשותו אם תועלת בדבר לומר לו זה בשמי, ובכלל בעיני פלא הדבר שהרי בודאי הרבה מכירים להנ"ל הנמצאים עתה בארצוה"ב, ואם הי' חוקר ודורש אצלם ע"ד תועלת הנסיעה, בטח שיחשו להענין הי' משתנה. בכ"א מובן שאין מקום לבקשת סליחה מכת"ר על שכותב אלי בכונן דא ואדרבה.

כיון שהשתתף בחגיגת הנחת אבן הפנה — לפלא שאינו כותב אודות הרושמים שלו, ואולי ימלא בהזדמנות הבאה.

במ"ש אודות הספר מעבר יבק והיחס אליו, סברתו מתקבלת במ"ש שהיו מכבדים את הספר ומובן שצדק בהנוגע לסגנונו וחשיבותו, ולא עוד אלא שיש בו כמה ענינים שלע"ע לא מצאתים במקום אחר, ולכן גם בלתי ידועים לחוג רחב, בכ"ז בהנוגע להו"ל, ידוע מרז"ל (זח"ג קנא, א) הכל תלוי במזל ואפי' ס"ת

ב

מוה' מתת' יחזקאל: גוטמן, יפו. אגרות נוספות אליו — אג"ק ח"כ אגרת זרלג, ובהנסמן בהערות שם.

שאמרו רז"ל כשם שמצוה לומר כו': יבמות סה, ב.

בחגיגת הנחת אבן הפנה: לבית הספר לדפוס "יד החמשה" שהתקיימה בג' סיון. — ראה אג"ק ח"ג ע' קסז. "מבוא" לאג"ק שם ע' 10 ואילך.

(10) יד, מ (מד).

(11) כא, כ.

(12) כג, יד.

(13) כא, טו.

(14) שם, טז.

(6) יג, כא.

(7) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 255. ע' 257

הערה 48.

(8) במדבר פ"ט, טז.

(9)

טעם שבגללו נשארו, כמ"ש רש"י "הר סיני לתורה וכו'", וא"כ, הי' לו להוסיף ולהזכיר גם ההרים שנשארו כדי להודיע ולפרסם הניסים.

ב. והביאור בזה:

"הר ההר" — יש מקום לפרשו כפי' התרגום (שמביא רש"י בפירושו כמ"פ, ולפעמים כותב רק "כתרגומו") — "הר טורא" (ולא טורא דטורא, או טורא על גבי טורא), היינו, הר ששמו "הר" (בחולס), שלכן מתרגם רק תיבת "ההר", "טורא", ואינו מתרגם תיבת "הר", כיון שזהו שם העצם (כשם שאינו מתרגם תיבת "אברהם" (כפי שמתרגם "אב המון גוים"¹⁵) או "משה" (כפי שמתרגם "מן המים משיתהו"¹⁶), כיון שאברהם ומשה הם שמות העצם).

ולכן מתעכב רש"י על התיבות "הר ההר", ומפרש: "הר על גבי הר", כדי לשלול את הפירוש שזהו הר ששמו "הר"¹⁷.

ג. ומוסיף, "כתפוח קטן על גבי תפוח גדול":

מבנה ההר הוא בדרך כלל רחב מתחתיתו, וככל שעולה נעשה יותר צר, עד שראש ההר הוא מחודד ("שפיציק"), כמו משולש, וכפי שנקרא עתה: "פירמידה".

ועפ"ז, "הר על גבי הר", היינו, שעל גבי ההר הראשון שמחודד בראשו ישנו הר נוסף שרחב מתחתיתו, כמו פירמידה על גבי פירמידה — הרי זה דבר שאינו טבעי. וגם נשאלת השאלה איך אפשר לטפס ולעלות מההר הראשון שמחודד בראשו אל ההר השני שרחב מתחתיתו — כפי שצוה הקב"ה למשה: "קח"¹⁸ את אהרן ואלעזר בנו והעל אותם הר ההר"?! — והרי לא מצינו בשום מקום שהי' זה בדרך נס!

ועל זה מפרש רש"י: "כתפוח קטן על גבי תפוח גדול", היינו, שאע"פ שרוב ההרים ראשם מחודד, יש הרים שגם בראשם הם רחבים (אם כי רחבם פחות מאשר בתחתיתם), כמו תפוח,

— ומדייק רש"י "תפוח" דוקא, שהוא גם מלשון נפוח ("אֶנְגַעבֶּלְאָזֶן"), וכפי שמצינו ש"תפוח הי' באמצע המזבח (צבור האפר .. שהיו שורפין אפר על גבי מערכה ומעלין אותם שם) פעמים שהיו עליו כשלש מאות כור"¹⁹. אך אין זה שולל הפי' הפשוט שזהו פרי שנקרא

הוספה

א

ב"ה, ב' תמוז תשט"ז
ברוקלין.

האברך ... שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מז"ך סיון, כבקשתו הנה יזכירו את כל אלה שכותב במכתבו על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרף להם מתאים לכתבו. אבל כיון שהוא הכותב ומבקש אודותם מובן שמצדו צריך לעשות כל התלוי בו והוא תוספת התמדה ושקידה בלימוד תורתנו תורת חיים והידור בקיום המצות, וכבר הבטיח בורא עולם ומנהיגו, אם בחוקותי תלכו — ופירוש רז"ל שתהי' עמלים בתורה — ונתתי גשמיכם בעתם וכו' וככל הברכות המפורטות בפרשה.

תקותי שנפגש הוא עם צעירי אגודת חב"ד אשר בסביבתו ויש לו קביעות עתים בתורת החסידות, ויהי' שגם בזה יוסיף, נוסף על שלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

מהנכון שיבדקו את התפילין שלו, והנשים אשר כותב אודותן ינהגו במנהג הטוב של בנות ישראל הכשרות להפריש לצדקה קודם הדלקת הנרות בעש"ק וערב יום טוב ומובן שצריכים להוסיף בשמירת חוקי ודיני טהרת המשפחה.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

א

אם בחוקותי תלכו: ר"פ בחוקותי.
ופירוש רז"ל שתהי' עמלים בתורה: תו"כ ופרש"י עה"פ.

(18) פרשתנו כ, כה.

(19) תמיד כח, ב — במשנה (ובפרש"י).

(15) לך לך יז, ד"ה.

(16) שמות ב, יד.

(17) ראה גם באר היטב כאן.

"תפוח" ("עפל"), כי, מה שנקרא בשם "תפוח", הרי זה לפי שנראה נפוח —

וכיון שההר הראשון הוא כמו תפוח שראשו רחב, הרי מובן שממנו יכולים לעלות להר השני שעל גביו שהוא כמו תפוח קטן על גבי תפוח גדול.

ד. אמנם, כיון שאעפ"כ קשה יותר לעלות על הר שעל גבי הר מאשר לעלות על הר רגיל (כמו הר סיני, ובפרט שהי' "מכין מכל טוריא"²⁰), לכן מתעוררת כאן ביותר השאלה²¹ מזה ש"הענן הולך לפניו" ומשוה את ההרים, ואילו בנדו"ד נשאר אפילו ההר השני שעל גבי ההר הראשון?!

ועל זה מפרש רש"י: "ואע"פ שהענן הולך לפניו ומשוה את ההרים, שלשה נשארו בהן, הר סיני .. והר נבו .. והר ההר" (והיינו, שלאחרי שצריך לתרץ השאלה בנוגע להר ההר, מוסיף רש"י ומבאר הענין בשלימותו ולאמיתתו, שנשארו גם הר סיני והר נבו שלא הושוו ע"י הענן)²².

20 ראה ת"י ס' שופטים ה, ה. תהלים סח, יז (אף שהבן חמש למקרא לא למד זאת בפירוש רש"י).

21 אבל השאלה היא גם בנוגע להר סיני, כי, גם אם לא קשה כ"כ לטפס עליו כמו על הר ההר, הרי זה בכל זאת "הר", שצריך להתייגע כדי לטפס עליו, וא"כ, נשאלת השאלה* למה לא השווהו הענן.

ויש לומר, שכיון שהר סיני נקרא "הר האלקים" (שמות ג, א), אין מקום לשאלה מדוע לא השווהו הענן, שהרי חלילה וחס להסיר ולבטל "הר האלקים", כשם שחלילה וחס להסיר ולבטל בית המקדש, "בית אלקים". וגם אם בני"י יצטרכו לטרוח לטפס על ההר או להקיפו כו' — הרי בודאי מוכנים לקבל על עצמם טירחא זו, ובלבד שלא יפגע, ח"ו, "הר האלקים" (משיחת ש"פ חו"ב

תשמ"ו — התוועדות תשמ"ו ח"ד ע' 58). 22 ולהעיר, שבנוגע להר סיני הי' אפשר לתרץ שלא הי' בדרך הילוכם לארץ ישראל [ומ"ש (יתרו יט, יג) "במשוך היובל המה יעלו בהר", הרי זה רק ש"הם רשאים לעלות" (פרש"י עה"פ), אבל לא שהוצרכו לזה בדרך הילוכם], כך, שלא הי' צורך שהענן ישווה אותו.

[ועד"ז י"ל בנוגע ל"ראש הפסגה" שבפרשתנו ובפ' בלק, שלא הי' בדרך הילוכם, וכן בנוגע למ"ש בפ' שלח "ויעלו אל ראש ההר" — שאז עכ"פ לא הי' זה דרך הילוכם, כיון שנאמר להם "אל תעלו" (שם, מב), ומובן בפשטות שאז לא הלך הענן לפניו להשוות ההר].

אבל בנוגע להר נבו — הנה כשהגיעו להר נבו בפעם השני (בסוף המסעות), נגמר הילוכם עם ענני הכבוד, ולאח"ז (לאחרי פטירת משה) הלכו הי' בלי ענני הכבוד [דאף שלאחר פטירת אהרן חזרו ענני הכבוד בזכות משה, הרי "מת משה נסתלקו כולן" (תענית ט, א), ובא"י כבר לא היו ענני הכבוד]; אבל

(* וגם אם אינה "שאלה גדולה" כמו בנוגע להר ההר שהי' "הר גדול", הרי זו עכ"פ "שאלה קטנה" בנוגע ל"הר קטן", והרי גם "שאלה קטנה" דורשת ביאור והסבר.

שתחילה צ"ל "קשוט עצמך"⁵⁴. ומוסיף להסיתו, שככל שיעסוק עם עצמו אין זה מספיק וכו', וא"כ, כל זמן שעדיין צריך להיות "קשוט עצמך", אינו יכול לעסוק עם הזולת!

ועל זה אומרים לו, שאין פנאי לנהל ויכוחים עם היצה"ר! ומה שטוען שעדיין לא עסק עם עצמו — הרי הזולת אינו אשם, ואינו צריך לסבול מזה שהוא הי' עצלן ולא התעסק עם עצמו; וכי בגלל שלא עסק עם עצמו, יוסיף חטא על פשע שלא לעסוק עם הזולת?!

ח. ובנוגע לפועל:

יש לעסוק עם הזולת ע"י הפצת התורה והיהדות בכל מקום שידו מגעת. ובפרט ע"פ המבואר בתורה אור⁵⁵ ש"דורות האחרונים אין בהם רשעים כ"כ", והביאור בזה — דלכאורה המציאות היא להיפך כו' — כיון שהם במעמד ומצב של תינוקות שנשבו כו'.

ובעיקר נוגעת ההתעסקות בענין חינוך הילדים, וכמדובר כמ"פ שצריך להשתדל שלא ישאר ילד יהודי אחד שלא מקבל חינוך הכשר, חינוך על טהרת הקודש, ועד לחינוך הקדוש. ועד"ז בנוגע למחנות קיץ — שיש למשוך ולהביא מספר היותר גדול של ילדי ישראל למחנות קיץ שמיוסדים על חינוך על טהרת הקודש.

וענין זה מודגש גם בגאולה של י"ב תמוז — כמשנ"ת במכתב⁵⁶ שבעל הגאולה מסר נפשו עבור חינוך ילדי ישראל הקטנים, בידעו שזהו הענין העיקרי שאליו מתנגדת הממשלה, ובשביל זה העמיד בסכנה את כל העבודה עם המבוגרים, ע"י החזקת בתי כנסיות ובתי מדרשות, מקוואות ומוסדות צדקה וכו', וזאת — למרות שהענינים ששייכים למבוגרים הם חיוב מן התורה, ואילו ההתעסקות עם הקטנים היא רק ענין של חינוך, ודוקא עי"ז נעשה הענין ד"מפי עוללים ויונקים יסדת עוז .. להשבית וגו'⁵⁷ — שמזה מובן עד כמה נוגע ענין החינוך.

וכאשר עוסקים בזה בתוקף, אזי מתבטלים כל המניעות והעיוכים, ובסגנון האמור לעיל — שהענן משווה את ההרים כו'⁵⁸.

54 ב"מ קז, סע"ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת בראשית ד, כה. שנה זו (אג"ק חל"ב ס"ע רכט ואילך) — אל התלמידים ואל התלמידות.

55 מקץ מא, א. 57 תהלים ח, ג.

56 דמוצאי ש"ק מברכים חודש תמוז 58 חסר הסיום (המור"ל).

להיות הנהגת האדם באופן של תוקף — שזהו תוכן הענין של "הר סיני לתורה" (ועד"ז בנוגע לענינו של משה — "הר נבו לקבורת משה", וכן בנוגע לענין אהבת ישראל — "הר ההר לקבורת אהרן" (כנ"ל ס"ו)), ש"הר" מורה על ענין התוקף:

כללות עבודת האדם צריכה אמנם להיות באופן של ביטול, וכמודגש גם בנוגע לתורה ש"נפשי כעפר לכל תהי' (ועי"ז) פתח לבי בתורתך"⁴⁴, אבל אעפ"כ, צריך להזהר שלא יהי' "כאסקופה הנדרסת"⁴⁵ ח"ו, אלא צריך לעמוד בתוקף כו'.

וכמבואר בשו"ע⁴⁶ שצריכה להיות ההנהגה באופן של "עז כנמר"⁴⁷, "שלא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו", אלא שצריכה להיות הזהירות "שלא יקנה קנין בנפשו להיות עז פנים אפילו שלא במקום עבודתו ית"⁴⁸.

ועל זה ישנו הרמז מ"תפוח קטן" — שענין ה"הר" שמורה על התוקף וההגבהה כו' הוא רק באופן של "תפוח קטן", היינו, רק כפי הדרוש לעבודת ה', ובודאי לא באופן של גאווה וישות ח"ו ביחס אל הזולת כו'.

ולאידך, הן אמת שהוא רק "תפוח קטן", אבל נוסף לכך שגם בהיותו "תפוח קטן" אומרים לו "זה הקטן גדול יהי"⁴⁹, ואין הדבר תלוי אלא ברצונו ויגיעתו כו', צריך לידע שה"תפוח קטן" הוא "על גבי תפוח גדול" — ע"ד מאמר המדרש⁵⁰ (שהוזכר לעיל⁵¹) ש"ישראל הם חיים וקיימים ונשענין על... האבות... שנאמר⁵² זכור לאברהם ליצחק ולישראל גו'" — ובנדו"ד הרי זה הרבי הנשיא, שמצווה עליו ושולח אותו (והרי "שלוחו של אדם כמותו"⁵³) לצאת מד' אמות של תורה ותפלה, ולעסוק עם יהודי נוסף, כך, שבודאי יש בכחו לפעול זאת. ועוד זאת, שאם אינו עוסק בזה, פוגע הוא כביכול ב"תפוח גדול", שרצונו שיעסוק בזה כו'.

ועדיין יכול היצה"ר לבוא ולטעון: בידעו מעמדו ומצבו, כפי שידע אינש בנפשי' — איך יכול לגשת להתעסק עם יהודי נוסף, בה בשעה

ונקט סדרם מן הקל אל הכבד, היינו, שמקדים תחילה הר סיני והר נבו, שהם הרים ע"ד הרגיל שלא קשה כ"כ לעלות עליהם, ואח"כ מוסיף "הר ההר", שלהיותו הר על גבי הר, קשה יותר לטפס עליו, ואעפ"כ נשאר גם הוא.

ומבאר הטעם שנשארו: "הר סיני לתורה", כמובן בפשטות שכיון שבסיני ניתנה התורה כולה ("כללותיהן ופרטיהן ודקדוקיהן"²³), הנה מצד כבוד התורה צריכה להנתן במקום גבוה — "הר סיני",

— והטעם שרש"י לא כתב כבמדרש: "לשכינה"²⁴, כי, ענין השראת השכינה הי' גם במשכן, כמ"ש "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"²⁵, "ונועדתי לך שם"²⁶, ואם יש צורך ב"הר" להשראת השכינה, נצטרך לומר שתמיד עמד המשכן במקום גבוה, ואכן איתא במדרש²⁸ "שאע"פ שהי' הענין עושה כל המדבר מישור, הי' מניח מקום גבוה למשכן שהוא חונה שם"; וכיון שרש"י כותב שרק "שלשה נשארו בהן" (ולא כל המקומות שבהם עמד המשכן), לכן כתב ש"הר סיני" הוצרך להשאר "לתורה" —

וכן "הר נבו לקבורת משה", שמפני כבודו של משה צריך להקבר במקום גבוה,

ו"הר ההר (לא סתם הר, אלא "הר על גבי הר") לקבורת אהרן" — כמובן ע"פ פירוש רש"י בהמשך הכתובים²⁷: "ויבכו את אהרן גו' כל בית ישראל", "האנשים והנשים, לפי שהי' אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו" (ולא כמ"ש במשה "ויבכו בני ישראל", "הזכרים"²⁸), ומצד מעלת אהרן לגבי משה, היתה קבורתו באופן של חשיבות גדולה ביותר — ב"הר ההר", הר על גבי הר.

בנוגע למשה רבינו שקיבל את התורה בהר סיני, שלהיותו "עניו מאד גו'" (בהעלותך יב, ג), לא הי' איכפת לו אם יקבל את התורה על הר או במקום מישור), אלא זהו מפני כבוד התורה — "הר סיני לתורה" (משיחת ש"פ חו"ב תשמ"ו — התוועדות תשמ"ו ח"ד ע' 59).

(25) תרומה כה, ח.

(26) שם, כב.

(27) כ, כט.

(28) ברכה לד, ח ובפרש"י.

כשהגיעו להר נבו בפעם הראשונה הי' ההר בדרך הילוכם (כדלקמן ס"ה), ואעפ"כ לא השווהו הענין.

ולאחרי שכבר צריך לתרץ מה שלא השווה הענין את הר נבו, אפשר לתרץ גם מה שלא השווה הענין את הר סיני.

(23) פרש"י ר"פ בהר. וראה לקו"ש ח"י"ז

ע' 276 בשו"ג להערה 2.

(24) להעיר, ש"הר סיני לשכינה" הוא כמו "הר האלקים", אבל אין זו הסיבה שבגללה נשאר הר סיני, כיון שלגבי הקב"ה (שכינה) אין נפק"מ בין הר למקום מישור (ועד"ז

(48) ראה מהדו"ק שם ס"ג. וש"נ.

(49) נוסח הברכות שאומרים בברי"מ.

(50) שמו"ר רפמ"ד.

(51) בסוף המאמר (לעיל ע'...).

(52) תשא לב, יג.

(53) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.

(44) נוסח "אלקי נצור" בסוף תפלת העמידה. וראה לקו"ת במדבר טו, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

(45) ל' הש"ס — עירובין צח, א.

(46) ראה שו"ע אדה"ז או"ח בתחלתו.

וש"נ.

(47) אבות פ"ה מ"כ.

ה. ובנוגע להרים שנזכרו בפירוש רש"י בנוגע ל"אשד הנחלים" — הנה:

אחד ההרים הוא "ההר של ארץ ישראל", והרי בנוגע לארץ ישראל כבר לא הי' הענן שמשוה את ההרים; וה"הר של צד מואב" — הרי זה הר נבו, שאודותיו הבהיר כבר רש"י שנשאר לקבורת משה.

ובנוגע להליכת בני"י דרך הרים אלו, למרות הקושי לטפס עליהם — מבהיר זאת רש"י בדרך אגב ע"י אריכות הסיפור אודות הנסים שאירעו שם:

"שהיו ההרים גבוהים, והנחל עמוק וקצר, וההרים סמוכים זה לזה, אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חבירו כהר מזה, והדרך עובר בתוך הנחל .. כיון שבאו ישראל לעבור, נודעו ההר של א"י .. ונתקרב לצד הר של מואב .. וזהו אשר נטה לשבת ער, שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו, וזהו ונשען לגבול מואב*, ועברו ישראל על ההרים, ולא ידעו הנסים האלו, אלא ע"י הבאר שנכנס לשם וכו".

וכיון שכן, הנה כאשר ההרים נכנסו לתוך הנחל [כדיוק לשון רש"י³¹] "לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם", היינו שגם ההר דמואב (שלא מצינו שהתקרב לצד ההר דא"י, אלא "ההר של א"י" .. נתקרב לצד הר מואב) הוצרך לחזור למקומו, כיון שנכנס לתוך הנחל, שרש"י מדגיש שהי' "עמוק", אזי נתבטלו הן ההרים והן הנחל, ונעשה מקום מישור (ועד שבנ"י לא ידעו כלל שהי' שם נחל), כך, שבנ"י היו יכולים לעבור שם בקלות.

ו. ויש לבאר גם הדיוק בלשון רש"י "כתפוח קטן על גבי תפוח גדול", תפוח דוקא — שיש בזה מהענינים המופלאים (כלשון השל"ה³²) ו"יינה של תורה" (כלשון רבינו הזקן³³) שבפירוש רש"י:

ובהקדים — שנוסף על הענין ד"הר סיני לתורה", הנה גם הר נבו והר ההר קשורים עם ענין התורה, כי, הר נבו הוא לקבורת משה, והרי

(* וצ"ע בדברי רש"י אלו — דהא ירדן מפסיק בין א"י למואב, כמפורש בפרשתנו²⁹, וא"כ צ"ל ד"נטה" דהר זה כולל שעבר את הירדן! [וירדן רחבו נ' אמה³⁰, ובכ"ז אדם מדבר עם חבירו], ורש"י אינו מרמז אפילו לחידוש זה.

(29) כב, א. (30) ספרי ואתחנן ג, כז. קה"ר פ"ט, יא. (31) ריש ע' (ב). וראה תוס' סוטה לד, ריש ע"ב. (32) במס' שבועות שלו (קפא, א). (33) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 137 [ריש ע' 149]. תרצ"ז ס"ע 197 [ע' 212] — נעתק ב"היום יום" כט שבט. (34) אבות פ"א מ"ב. (35) יתרו יט, ב ובמכילתא ופרש"י. (36) שבת פח, א. וראה גם שהש"ר. (37) שהש"ר עה"פ (ובעץ יוסף). (38) שה"ש ח, ה (וראה פרש"י שם). (39) קידושין מ, ב. וש"נ. (40) ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג. וש"נ. (41) שבת לא, ריש ע"ב. (42) חולין צב, א. (43) סה"מ תרפ"ז ע' קצו. וראה גם ד"ה זה שנאמר בהתוועדות (לעיל ע' ...).

ענינו של משה הו"ע התורה, להיותו מקבל התורה; וכן הר ההר לקבורת אהרן, שענינו של אהרן שהי' "אוהב שלום ורודף שלום וכו'"³⁴ הוא אהבת ישראל, והרי הענין של אהבת ישראל קשור עם התורה, כפי שמצינו שבתור הקדמה למ"ת הי' הענין ד"ויחן שם ישראל"³⁵, שזהו"ע אהבת ישראל.

וכיון שבענין ההרים מודגש ענין התורה, לכן מדייק רש"י "כתפוח" דוקא, לפי ש"תפוח" קשור עם ענין התורה, כדאיתא בגמרא³⁶ "למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך, מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע". ועוד זאת, כדאיתא במדרש³⁷ על הפסוק³⁸ "תחת התפוח עוררתיך", שזהו הענין ש"נתלש הר סיני ונצב בשמי מרום והיו ישראל נתונים תחתיו" (כמו תחת התפוח, ושם עוררתיך לקבל תורת), והיינו, שאף שבגמרא³⁶ נאמר "כפה עליהם הר כגיגית", הנה במדרש הובא על זה הענין ד"תפוח".

וענין זה ש"תפוח" ש"פריו (שזהו עיקר האילן) קודם לעליו", רומז ומדגיש שעיקר ענין התורה הוא (לא הלימוד, אלא) המעשה, שזהו שאמרו "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"³⁹, ו"מפסיקין מת"ת כדי לקיים מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים"⁴⁰, כיון שהעיקר הוא (לא הלימוד, אלא) המעשה בפועל, ועד שהלימוד הוא רק הקדמה לענין המעשה (ע"ד "תרעא לדרתא"⁴¹);

אבל לאידך גיסא, כדי שיהי' המעשה בפועל, בהכרח שיהי' תחילה ענין הלימוד, וכמו במשל הפירות והעלים, שהפירות (מעשה) זקוקים לעלים (לימוד) שיגנו עליהם, ובלשון חז"ל⁴² (שהובא במאמר ד"ה גפן ממצרים תסיע⁴³) "ליבעי רחמים איתכליא על עליא, דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא", אלא שזהו רק בשעת צמיחת הפירות, שאז זקוקים הם להגנת העלים (שזהו הצורך בלימוד כדי שיוכל להיות ענין המעשה), אבל לאחר גמר ביטול הפירות אזי "פריו קודם לעליו", כיון שהעיקר הוא המעשה בפועל.

ז. ונוסף לזה, ישנה גם ההוראה שבנוגע לענין התורה צריכה

(34) אבות פ"א מ"ב. (35) יתרו יט, ב ובמכילתא ופרש"י. (36) שבת פח, א. וראה גם שהש"ר. (37) שהש"ר עה"פ (ובעץ יוסף). (38) שה"ש ח, ה (וראה פרש"י שם). (39) קידושין מ, ב. וש"נ. (40) ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג. וש"נ. (41) שבת לא, ריש ע"ב. (42) חולין צב, א. (43) סה"מ תרפ"ז ע' קצו. וראה גם ד"ה זה שנאמר בהתוועדות (לעיל ע' ...).